

Румен Янков / Rumen Yankov

**ЕВРОИЗБОРИТЕ (2007–2019 Г.)
В ЕЛЕКТОРАЛНО-ГЕОГРАФСКАТА МОЗАЙКА
НА СТРАНАТА**

**European Elections (2007–2019) in
the Electoral Geographic Mosaic of Bulgaria**

Abstract: European Parliament elections have been held in Bulgaria since 2007. They are mainly analyzed in terms of internal political competition. Along with other elections, European elections shape the electoral geographic picture of the country. The basic features of the electoral preferences of the regions are confirmed.

Keywords: elections, electoral geography, European Parliament, parties.

С приемането на България в Европейският съюз от 1 януари 2007 г. и провеждането няколко месеца по-късно на преки избори за депутати от Европейския парламент (ЕП) се очерта нова „листа“ на електорална надпревара между политическите партии в страната. Поради конфедеративната организация на т.нар. европейски партии и конгломератния характер на партийните обединения в Европарламента, евроизборите за излъчване на представителство в Брюксел не видоизменят съществено съперничеството вътре в страните между участниците национални партии. Участието в политически обединения на наднационално ниво оказва слабо въздействие върху мотивацията на избирателите у нас. Евроизборите се разглеждат и отчитат най-вече през призмата на вътрешната политическа конкуренция.

Например най-голямата група в Европейския парламент, тази на Европейската народна партия (ЕНП), се попълни в сегашния си състав (от 2019 г.) със седем депутати от България, съответно шест от партия ГЕРБ и един от Демократична България. На национално ниво те са политически конкуренти наред с останалите членове на същото политическото семейство – партия СДС и Движение „България на гражданите“, но последните не участваха самостоятелно на евроизборите през настоящата година. Следователно, с известна доза политическо въображение, би могло да се каже, че ЕНП спечели в България сумата от гласовете за ГЕРБ и Демократична България, без това да заличава ни най-малко политическото им противопоставяне или моментните пропорции на електорална подкрепа.

Евроизборите през изминалата 2019 г. бяха деветите поред за Съюза, което дава възможност да се открият някои трайни черти: по-ниска избирателна активност, сравнително по-добри резултати за националната опозиция, на малките партии и на партиите с европейска (вкл. антиевропейска) риторика, голям брой партийни листи и др.

Тезата за евроизборите като „второразрядни национални избори“ е формулирана още с първото им провеждане в края на 70-те години¹. Тя е водеща в досегашните изследвания на изборите². Общата електорална несигурност в новите страни членки, постоянната поява на нови участници почти не променят отношението към евроизборите главно като допълнителен измерител на вътрешнополитическите съотношения. Голямата динамика в партийната система на България и драматичните изборни колебания през миналото десетилетие съвпаднаха с подготовката и провеждането на първите за страната избори на евродепутати, междинни и частични през 2007 и редовни през 2009 г.

През 2005 г. Европейският парламент реши да приеме наблюдатели от страните на предстоящото присъединяване – България и Румъния. На квотен партийен принцип, съобразно с разпределението на мандатите в наскоро проведените национални парламентарни избори, Народното събрание (НС) избра 18 наши представители. От началото на 2007 г. до провеждането на нови избори те представляваха страната като евродепутати.

Табл. 1. Резултати от Парламентарни избори – 2005 и представителство в ЕП (до юни, 2007 г.)

Партия/коалиция	Действителни гласове (хил.)	Дял (%)	Мандати в НС	Представители в ЕП
Коалиция за България – БСП и др.	1129,2	31	82	6
НДСВ	725,3	19,9	53	4
ДПС	467,4	12,8	34	3
АТАКА*	296,8	8,1	21	1
Коалиция ОДС – СДС и др.	280,3	7,7	20	2
ДСБ	234,8	6,4	17	1
Коалиция БНС	189,3	5,2	13	1
Други партии – непредставени в НС	325,0	8,9	–	–

* Парламентарната група на коалиция АТАКА остава със 17 народни представители след отделяне на част от избраните в 40-то НС като независими.

Първите преки избори в България за членове на Европейския парламент се проведеха през май 2007 г. Националният контекст е определящ, още пове-

че, че мандатът е съкратен до следващите избори през 2009 г., синхронизирани с тези в останалите страни-членки. Изборите се проведеха в средата на управлението на т.нар. тройна коалиция – БСП, НДСВ и ДПС. На президентските избори през октомври 2006 г. е преизбран за втори петгодишен мандат президентът Георги Първанов (БСП). Едновременно с това на политическата сцена през 2006 г. излезе нова партия – ГЕРБ.

Изборите за евродепутати са организирани по пропорционална избирателна система в един многомандатен избирателен район – България, вкл. секциите в чужбина. Участващите партии и коалиции издигат национални изборни листи с преференциално гласуване. Организационно страната е разделена на 31 избирателни района (ИР), използвани и при други избори.

В данните за изборите у нас избирателните райони са най-уедрените териториални единици, които разкриват електорално-географските различия. Схемата на ИР почти напълно повтаря обхвата на административните области. Това предопределя големите различия в електоралната им тежест. Над половината от избирателите в България са в 8 от 28-те области. Те формират три териториални съсредоточавания: Столично (гр. София и областите Софийско и Перник), Горнотракийско (Пазарджик, Пловдив и Стара Загора) и Черноморско (Варна и Бургас). Определящи за концентрацията на избирателите са големите градове. На последните евроизбори например само в градовете София, Пловдив и Варна са гласували около половин милион души или една четвърт от всички в страната.

За участие в евроизборите през 2007 г. се регистрираха 14 партии и коалиции и 2-ма независими кандидати. Гласуваха 1,95 млн. д. при избирателна активност 29%. Недействителните бюлетини бяха по-малко от 20 хил. За сравнение, през 2006 г. в изборите за президент гласуваха 2,86 млн. (I тур), а на парламентарните през 2005 г. – 3,75 млн. избиратели. Избирателната активност на първите евроизбори беше почти два пъти по-ниска спрямо предходните парламентарни избори.

ГЕРБ и БСП получиха малко над 400 000 гласа с лек превес на ГЕРБ. Относително по-голямата мобилизация в районите със значителен дял на българските турци допринесе за много добрите резултати за ДПС. Движението почти се изравни по гласове с най-големите партии ГЕРБ и БСП (коалиция ПЕС), въпреки практическото отсъствие на допълнителни гласове от Република Турция. Избирателната активност по ИР варираше от 18% до 48%, като цяло по-висока в източната половина на страната.

Според общото разпределение на гласовете, ГЕРБ и БСП получиха по 5 места, ДПС – 4, Атака – 3 и НДСВ – 1 депутатско място. Политическото групиране в ЕП присъедини депутатите от ГЕРБ към Европейската народна партия, от БСП – към групата на социалистите, от ДПС и НДСВ – към Либералния алианс, и членовете от Атака – към групата „Идентичност, традиция, суверенитет“.

Четири партии с най-голям брой гласове в национален мащаб – ГЕРБ, БСП, ДПС и Атака – си разпределиха първенството във всички общини на

страната, с изключение на столичния район Средец, където начело беше партия „Демократи за силна България“ (ДСБ).

ГЕРБ се наложи като водеща политическа сила в големите градове, като спечели изборите в почти всички общини с областни центрове. Концентрацията на подкрепата проличава и от това, че ГЕРБ спечели само в осем от избирателните райони, в т.ч. в два от трите избирателни района на столицата (24-ти и 25-ти), гр. Пловдив (16-ти ИР), Варна, Стара Загора и Русе. В отделни ИР делът на гласувалите за ГЕРБ надхвърли 25%, дори 30%.

БСП е с най-голям брой гласове в 14 от ИР на страната. Партията също регистрира силно присъствие в ИР с големи градове – Плевен, Сливен, Добрич и др., като особено хомогенна е подкрепата в Западна България – Перник, Видин, София-област (26 ИР), Кюстендил, Монтана (до около 45%) и други периферни територии. Партията запази позиции в централните градски части на столицата и спечели изборите в 23-ти ИР.

ДПС постигна надмощие над политическите конкуренти в 9 избирателни района, включително в Бургас, Благоевград и Хасково. При ДПС териториалните вариации на подкрепата са най-големи – от 1% до 75% от действителните гласове в ИР. Партията категорично се наложи (до 60–90% от гласовете) в общините с голям дял на българските турци и българо-мохамедани.

Много добри резултати постигна партия Атака с 275 000 получени гласа. Тя имаше сравнително най-силна подкрепа в около петнадесет общини, но на ниво избирателен район никъде не успя да се наложи като първа или втора сила, въпреки че в ИР на Плевен, Бургас, Стара Загора и Пловдив-област (17-ти) достигна до почти 20% от гласовете.

Управляващата доскоро самостоятелно НДСВ беше почти изтрита от електоралната карта на България. Партията отбеляза второ място по получени гласове само в няколко общини, главно в Северозападна България.

Разединените десни политически сили в лицето на СДС и ДСБ постигнаха на евроизборите през 2007 г. сходен резултат – 4-5% от действителните гласове. Обща черта е, че и двете партии получиха най-силна подкрепа в София. Различието е в степента на тази зависимост. Избирателните райони на столицата осигуриха 22% от гласовете за СДС в страната и 40% от тези за ДСБ. СДС разчита на регионална поддръжка, докато ДСБ е слабо популярна извън столицата и най-големите градове. Главните черти на електорално-географско разделение на дясното се потвърждават и от следващите избори, чак до последните през 2019 г.

Евроизбори 2007 за първи път изправиха като основни противници партиите ГЕРБ и БСП. На този етап от електоралния сблъсък влиянието на ГЕРБ все още няма значим отпечатък на територията на страната и е съсредоточено в ядра, в които се заражда промяната. При БСП има добре изразени зони на превъзходство в Северозападна България, западните крайгранични общини, Средногорието, Странджанско-Сакарския район и Добруджа³.

Второ премерване на политическите сили на полето на евроизборите се състоя след две години. В началото на юни 2009 г. се проведеха седмите по-

ред избори за евродепутати, мандат 2009–2014 г., синхронизирани във всички страни от ЕС.

За участие в България се включиха 13 партии и коалиции и един независим кандидат. В Западна Европа участниците в евроизборите надвишават значително участниците при изборите за национален парламент⁴. В България до последните избори през 2017 и 2019 г. беше обратното, като тенденцията е към нарастване на броя на конкуриращите се евроизборни листи.

Евроизбори 2009 се проведеха непосредствено преди изборите за Народно събрание. Очакваше се, че резултатите няма да се различават съществено, поне по отношение на главните пропорции в подкрепата за политическите партии. Изборът на евродепутати се разглеждаше като индикатор за промяната на политическите настроения и за бъдещото управление на страната, предвид заявката на ГЕРБ. „Не три седмици, а три месеца да бе дистанцията между двата вота, те пак щяха да си влияят, и то – еднопосочно. Гласуването за евродепутати изцяло беше посветено на българските проблеми и отношението към управлението на тройната коалиция“⁵.

Вероятно това допринесе за по-високата избирателна активност на евроизборите. За България тя превиши с девет пункта избирателната активност от 2007 г. и се доближи до средното за съюза. При 600 000 действителни гласове в повече спрямо 2007 г. и вече 17 депутатски места за страната, националната избирателна квота е 152 000 гласа (108 000 на предишните евроизбори).

Табл. 2. Евроизбори 2009. Разпределение на гласовете и получени места от партии/коалиции

Партия/коалиция	Действителни гласове	Дял (%)	Мандати
ГЕРБ	627693	24,4	5
Коалиция за България	476618	18,5	4
ДПС	364197	14,1	3
Партия АТАКА	308052	12	2
НДСВ	205146	8	2
„Синята коалиция“	204817	8	1
ПП „Лидер“	146984	5,7	–
други	242927	9,3	–

По-висока избирателна активност имаше в почти всички избирателни райони. Изключение са тези, които и на предишните избори постигнаха много висока активност – Разград, Силистра, Кърджали, Търговище, Шумен. През 2009 г. те запазиха мястото си в челото, но разликата спрямо избирателните райони с най-ниска активност вече не е толкова голяма. Може да се предполо-

жи, че районите със значителен дял на български турци са достигнали предела на избирателната си активност за този вид избори (45-50%) на фона на повишената активност в останалите части на страната. Повтори се сравнително по-ниската активност в софийските избирателни райони 24 и 25, в западната част на страната – Перник, Монтана, Враца и др., и в Сливен.

Първите сблъсъци между БСП и ГЕРБ на евроизборите през 2007 и 2009 г. очертаха картата на антиподни електорални предпочитания, която в голяма степен прекопира ляво-дясната политическа ориентация на районите от 90-те години. БСП получи най-голяма подкрепа в ИР Видин, Враца, Кюстендил, Ямбол, Монтана и София-област (26-ти). Резултатите в тях не носят решаващо предимство в страната поради по-малкия брой избиратели. ГЕРБ изпъква с най-голям дял от гласовете в столицата, особено 24-ти и 25-ти ИР, гр. Пловдив (16-ти ИР), Варна и Габрово, т.е. в избирателни райони с голям брой избиратели. Като изключим районите, в които категорично доминира ДПС, то най-слаби са резултатите на БСП в ИР на Благоевград, Варна, Бургас и Русе, и съответно на ГЕРБ във Видин, Перник и Добрич.

Изборната надпревара през следващите години донякъде развива тази електорално-географска дихотомия, като влиянието на ГЕРБ се разстила териториално и отслабва в ядрата, а БСП залага повече на гласовете от градските райони, отколкото от традиционната периферия.

Разпределението на силите на Евроизбори 2009 изведе ГЕРБ начело в двадесет от избирателните райони. БСП водеше само в пет района. Партия Атака беше на първо място в ИР Бургас и на второ във Варна. Синята коалиция постигна второ място по брой на гласовете в ИР София-23 и София-24.

Закономерно след по-малко от месец ГЕРБ спечели парламентарните избори. Партията получи 26 от 31 места, разпределени на мажоритарен принцип и 91 от останалите 209 места в НС, пропорционално на гласовете. Поправката към смесена избирателна система беше иницирана от основния опонент, а след това отменена.

Ако се предположи същата степен на подкрепа (Табл. 2.), разликата в общата избирателна активност – 60% на изборите за НС при 37,5% на изборите за евродепутати, би донесла на ГЕРБ около 1 млн. гласа. В действителност за ГЕРБ гласуваха 1,7 млн. души. А. Тодоров определя явлението като проява на т.нар. „полезен вот“. Напук на аритметичното прогнозиране, това е стратегическо решение на избирателите в полза на очертавания се победител, за да се избегне трудното формиране на управляващо мнозинство, както беше след парламентарните изборите през 2005 г. Същият автор обръща внимание, че изборите у нас имат често, ако не и систематично, характер на санкция за партията на отиващото си правителство. Освен това след 2000 г. няма победител в избори за НС, спечелил повече от 2 млн. гласа, както това направиха Демократична левица (БСП и др.) или ОДС (СДС и др.) през 90-те години, макар че НДСВ и ГЕРБ бяха близо до този резултат⁶.

Очевидно визирайки новата вътрешнополитическа ситуация от първото десетилетие, особено появата и възхода на лидерски и медийно базирани

партии, А. Кръстева пише, че „Избирателите вече не са представлявани, а съблазнявани. Афектираният гражданин замества ангажирания гражданин...“. Рационалната мотивация на избора отива на заден план, а липсата на доктрина и програма при много от политическите партии не е пропуск или случайност⁷.

Със сигурност подкрепата за политическия популизъм е териториално диференцирана и може да намери електорално-географско отражение в най-общ вид на картата на избирателните райони и общините в страната.

На третите в България избори за евродепутати в края на май 2014 г. се явиха 21 партии и коалиции и трима независими кандидати. Те се бориха за гласовете на 6,6 млн. избиратели, според списъците, от които гласуваха 2,4 млн., т.е. значително по-малко отколкото на предишните евроизбори.

Нарасна броят на недействителните гласове – над 120 000 или шест пъти повече в сравнение с 2007 г. Това се дължи на комбинацията от объркването на част от избирателите, причина за което са новите интегрални бюлетини (за партийна листа и с преференция), и ефекта от опитите за активизация на по-слабо заинтересованите от европейски избори ромски избиратели.

Изборите се провеждат в края на управлението на правителството на Пламен Орешарски, съставено главно от представители на БСП и ДПС. След предсрочните парламентарни избори през 2013 г. двете партии имаха общо 120 депутати в Народното събрание.

Прогнозите на социологическите агенции за очакваната подкрепа от избирателите варираха в изключително широк диапазон, дори и в проучвания, близки по време на провеждане. Сред пропагандната плява излязоха и значими данни за някои почти константни фактори на политическата привързаност, определящи в голяма степен гласуването на териториалните общности и регионалните резултати.

Табл. 3. Социално-демографски профил на гласувалите в изборите за Европейски парламент (2014 г.) – данни от exit poll на агенция Алфа Рисьърч, проведен в деня на изборите

А. По тип населени места (% от гласувалите)

За партия/ коалиция	гр. София	Областен център	Малък град	Село
ГЕРБ	35	29	25	19
Коалиция за България	18	23	28	20
ДПС	1	3	8	41
България без цензура, ВМРО и др.	5	12	12	8
Реформаторски блок	18	8	5	2
АБВ	5	4	3	2
Атака	2	4	5	3

Б. По възраст (% от гласувалите)

За партия/коалиция	18-30 г.	31-60 г.	Над 60 г.
ГЕРБ	26	30	28
Коалиция за България	10	18	37
ДПС	25	17	9
България без цензура, ВМРО и др.	13	10	7
Реформаторски блок	8	8	4
АБВ	3	3	4
Атака	3	4	4

Източник: Алфа Рисърч⁸

Редица от европейските теми преминават във вътрешнополитически полемики. Местното им отражение влияе върху електоралното поведение в регионите. Евроизборите вече участват в пулсацията на електоралните цикли, пречертаващи електоралната карта на България.

Прагът за спечелване на евромандат през 2014 г. е 132 000 действителни гласа. Резултатите на основните партии ГЕРБ, БСП и ДПС не се различават съществено от постигнатото на предходните евроизбори. Четвъртият силен участник този път е коалицията от новосъздадената партия „България без цензура“, ВМРО, Земеделски народен съюз и Гергьовден. Един мандат успя да спечели поредното нетрайно дясно обединение Реформаторски блок.

Евроизбори 2014 подсказаха инерция, която напомня случилото се през 2009 г. След по-малко от пет месеца, в началото на октомври 2014 г. се проведе отново предсрочни парламентарни избори с категорична победа на ГЕРБ.

Табл. 4. Действителни гласове за най-големите партии (хил.)

	2009 г.			2014 г.		
	Евроизбори (1)	Избори за НС (2)	(2)/(1)	Евроизбори (1)	Избори за НС (2)	(2)/(1)
ГЕРБ	628	1679	2,67	681	1072	1,57
БСП	477	748	1,57	424	506	1,19
ДПС	364	611	1,68	387	487	1,26

На фона на цялостната политическа динамика в страната териториите на електорално надмощие на една или друга партия показват забележителна устойчивост. Тя е обусловена от особеностите на териториалното разпределение, възрастовия и етническият състав на избирателите. Според данните от гласуването в селата по общини от Евроизбори 2014 зоната на доминация на ДПС разкрива действителните си очертания в цяла Североизточна България и Родопите, и по-фрагментарно – в Централна и Северозападна България и Подбалкана. Извън вече посочените райони, БСП се налага в крайдунавските, някои старопланински и средногорски общини. ГЕРБ печели доверието на

селското население в обширното крайградско обкръжение на София, Пловдив, Благоевградско и др. „България без цензура“ (ББЦ) е начело в отделни общини, демонстриращи експериментално гласуване и на други видове избори – Каварна, Сандански, Кнежа, Чепеларе и др.

Изборът на градовете, общински и областни центрове, често е в сблъсък със селската периферия. Ще преведем примери от два избирателни района (Табл. 5.).

Табл. 5. Евроизбори 2014. Партия/коалиция получила най-голям брой гласове

община	Област Благоевград (1 ИР)		община	Област Плевен (15 ИР)	
	градове	села		градове	села
Банско	ГЕРБ	ГЕРБ	Белене	БСП	БСП
Белица	ДПС	ДПС	Гулянци	ГЕРБ	БСП
Благоевград	ГЕРБ	ГЕРБ	Д. Митрополия	ГЕРБ	БСП
Гоце Делчев	ГЕРБ	ДПС	Долни Дъбник	ГЕРБ	БСП
Гърмен	–	ДПС	Левски	ГЕРБ	ДПС
Кресна	БСП	ГЕРБ	Никопол	ДПС	БСП
Петрич	ГЕРБ	ГЕРБ	Искър	БСП	БСП
Разлог	ГЕРБ	ГЕРБ	Плевен	ГЕРБ	ДПС
Сандански	ББЦ	ГЕРБ	Пордим	БСП	ДПС
Сатовча	–	ДПС	Червен бряг	ГЕРБ	ГЕРБ
Симитли	ББЦ	ГЕРБ	Кнежа	ДПС	ББЦ
Струмяни	–	ГЕРБ			
Хаджидимово	ГЕРБ	ДПС			
Якоруда	ДПС	ДПС			

Последните засега избори на депутати в Европейския парламент от България се проведоха през пролетта на 2019 г. Избирателната активност беше осмата най-ниска сред 28-те страни от ЕС. Общият брой на избирателите е 6379 хил., от които гласуваха 2096 хил. и, съответно, не гласуваха 4283 хил. души. От подадените бюлетини 2015 хил. са действителни и 81 хил. недействителни. От гласувалите с действителна бюлетина 1954 хил. са избрали листа на партия или коалиция, или кандидат на инициативен комитет, а останалите 61 хил. са гласували с „Не подкрепям никого“.

Избирателната активност значително нарасна в избирателните райони от Северозападна България. По-слаб, но реален е спадът в Кърджалийско и Лудогорието. Тенденцията се потвърждава при сравняване на данните от 2014 г. и 2019 г. с тези от 2007 г. и 2009 г. Впрочем, различията между големите и средните градове⁹, от една страна, и селските територии, от друга, са много големи. Изключенията са редки. Градовете Пловдив и Асеновград например са с по-висока активност от останалите селища в Област Пловдив. В градовете Кърджали, Разград и Видин избирателната активност е 1,5-2 пъти по-ниска, отколкото в останалата част от съответния избирателен район.

Отново най-ниска в страната е избирателната активност в Сливен. Запазват се, както на предишни евроизбори, разликите между столичните избирателни райони – най-висока активност в 23-ти и най-ниска в 25-ти ИР.

Действителното продуктивно участие на избирателите допълнително се стеснява от значителния брой недействителни и неподкрепящи гласове – около 142 хил. – брой значително над мандатната квота през 2019 г. Разбира се, недействителните гласове биха могли да бъдат и форма на протестен вот на неодобрение към всички партии, но в случая са по-скоро плод на неграмотност и грешки. Във всички средни и големи градове делът на недействителните гласове е по-малък отколкото в останалата част от областта и рядко надхвърля 4% от гласувалите (в София – под 3%). В селските територии на Видин, Ловеч, Монтана, Ямбол, Сливен и др. този дял е 5-6%.

При гласувалите с „Не подкрепям никого“ е обратното – по-голям дял в градовете и по-малък в селските територии. Отишлите до урните, за да отхвърлят всички кандидати, са 4-5% от действително гласувалите в Габрово, Плевен, Димитровград и в още десетина града. В гласовете от селата на Кърджали, Търговище, Шумен и др. области този дял е 1-2%.

Съотношенията в подкрепата на Евроизбори 2019 подсказват промени в нагласите две години след парламентарните избори през 2017 г. Лесно може да се установи нарастването и териториалното разширяване на влиянието на ДПС. Партията постигна значително по-голям дял (до два пъти) от действителните гласове в сравнение с 2017 г. в почти всички ИР. Благоприятна предпоставка е разликата в избирателната активност. ДПС е на първо място по получени гласове в традиционните райони на подкрепа – Кърджали, Търговище, Разград и Шумен, а в Силистра, Смолян, Добрич и Пазарджик отстъпи с много малка разлика. Тази тенденция не изключва наличието на зони на „нулево“ влияние. В община Брезово за ДПС има 9 гласа от 1600 гласували, в Хисаря – 15 от 2600, в Раковски – 17 от 4500 и т.н.

Регионалните резултати на ГЕРБ на евроизборите показват разнопосочна динамика. В половината от ИР делът на партията е значително по-малък, сравнен с вътрешните парламентарни избори. Значението се подсилва от факта, че сред тях са трите избирателни района на столицата, гр. Пловдив, Варна и др. с голяма електорална тежест в страната. Спадът, поне в София и Пловдив, не може да бъде обяснен само с по-високата активност на избирателите на политическите противници. В Русе, Силистра, Търговище, Шумен, Пазарджик, Благоевград, Хасково, Враца, Сливен преимущество на ГЕРБ пред БСП се дължи главно на гласовете от селските територии.

По-силната подкрепа в периферията, отколкото в областните центрове, доскоро беше характерна за лявата партия. Явно е, че в повечето големи градове се формира нова реалност на сериозно противопоставяне на управляващата партия. Една от линиите на промяна е отливът на част от десните избиратели към „Демократична България“. Новото обединение събра 50% от всичките си гласове именно в столицата, а като прибавим градовете Пловдив и Варна – 60%

от гласовете. Откриха се и други, предимно „градски“ партии – Воля, НФСБ, Възраждане. Могат да се открият някои аналогии в електоралните отношения ГЕРБ – Демократична България и ДПС – ДОСТ, при които по-малката партия отнема част от потенциалните гласове за по-голямата, без да представлява неин основен съперник. Това „вътрешно“ съперничество доведе до успеха на БСП в район Младост в столицата и подобни ефекти на други места.

В сравнение с изборите през 2017 г. БСП снижи дела си в две трети от избирателните райони, а в останалите постигна същия резултат. Регионалният аспект на главното електорално противоборство между ГЕРБ и БСП е особено важен, още повече, че през есента на същата година в страната предстояха местни избори. БСП получи предимство в районите на Плевен, Ямбол, Добрич и Видин, в градовете Монтана, Разград, Горна Оряховица и Свищов, както и в селските територии на Стара Загора.

В четирите най-големи градове гласовете за ГЕРБ са с от 7000 (в Пловдив) до 15 000 (в София) повече от гласовете за БСП – твърде ниска степен на превъзходство. Партия ГЕРБ има сравнително преимущество пред БСП в районите, които са доминирани или са със силно присъствие на ДПС – Кърджали, Разград, Смолян и др. Ако използваме по-детайлна схема по общини, още по-ясно се вижда, че контрастът в полза на ГЕРБ е най-силен в зоните на концентрация на етническите малцинства, особено в малките общини, но не и в областните центрове Разград и Силистра. Наред с това ГЕРБ осъществи електорален пробив в Дулово, Котел, Девин и др. общини, най-вече заради благоприятната настройка на избирателите към местната власт, контролирана от ГЕРБ. На други места сходни по демографски и социално-икономически профил общини демонстрираха противоположно отношение към ГЕРБ и БСП (Бойница и Брегово, и т.н.). Връзката евроизбори – местни избори, респективно европредставителство – местна власт, заслужава по-обстойно внимание.

Множество актуални примери по места могат да подпомогнат анализа на електорално-географските процеси в страната и ролята на евроизборите. Една от възможните насоки е приеманото по подразбиране електорално противопоставяне на града-център и селата. Всъщност извън абстрактния модел, т.е. в реалните географски условия, вероятно могат да бъдат намерени поне толкова опровержения, колкото са и потвържденията. Още по-несигурна е политическата полюсност в противопоставянето. Някои по-общи изводи вече бяха изложени.

Частните резултати в община Силистра например дадоха минимална преднина на БСП пред ГЕРБ – вкл. само 10 гласа в центъра, гр. Силистра. В близките големи села Айдемир и Калипетрово (за кратък период административни квартали на града) избирателите са над 9000, разпределени в 17 (!) секции. При значително по-ниска избирателна активност ГЕРБ води пред БСП в двете села предградия със 120 гласа. Като се прибавят гласовете от останалите села, победата на ГЕРБ в общината става достатъчно изразителна – с повече от 350 гласа. Партия ДПС получи в града и предградията 5-10% от гласовете

и е на четвърто място, а в останалите села от общината – на трето място, с дял 20%.

В община Плевен разликата между ГЕРБ и БСП на евроизборите беше минимална в полза на ГЕРБ, при минимално предимство на БСП в самия град Плевен. Резултатът очевидно не може да бъде обяснен с гласуването в съседното ромско село Буковлък с почти 3000 избиратели. При рекордна избирателна активност над 50% в трите избирателни секции ДПС постигна подкрепа съответно 77%, 86% и 99%. Предпоставка за спекулативни интерпретации в посока купен вот дават изборните резултати на много места. В район Красна поляна на столицата например БСП изпревари ГЕРБ с 450 гласа, като само в избирателните секции на ромския квартал „Факултета“ преимуществото е с 300 гласа.

Особено насочващ резултат от Евроизбори 2019 е загубата на управляващата партия от БСП в столичните райони Младост, Изгрев и Красна поляна. Разликата между двете партии е много малка в други единадесет района. В останалите десет ГЕРБ води убедително, до 125 гласа на 100 за БСП. Все пак, в абсолютен брой, максималната разлика между двете партии е в район Витоша – само 2000 гласа. Като се има предвид, че в района гласуваха едва 18 хил. избиратели от общо 52 000, може да се заключи, че евроизборите създадоха повече неизвестни за бъдещите изборни резултати.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ **Reif, K., Schmitt, H.** Nine Second-Order Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Elections Results. – European Journal of Political Research, No 8, (1980), pp. 3-44 (цит. по Д. Канев).

² **Канев, Д.** Българските евроизбори 2009. – Политически изследвания, бр. 1- 2, (2009), с. 129.

³ Вж. също картосхемите в: География на евроизборите в България Част I. Избори за членове на Европейския парламент от Република България – 20 май 2007 г. – <<https://www.academia.edu/38832516>>;

География на евроизборите в България Част II. Избори за членове на Европейския парламент от Република България – 7 юни, 2009 г. и 25 май 2014 г. – <<https://www.academia.edu/38832573>>

⁴ **Христова-Вълчева, К.** Европейски измерения на първите редовни избори за Европейския парламент в България. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, с. 15.

⁵ **Маринов, А.** След избори 2009: края на прехода... започва. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, с. 49.

⁶ **Тодоров, А.** Парламентарните избори 2009: дългосрочни тенденции. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, с. 33, 36.

⁷ Вж. **Кръстева, А.** Политическите партии във функционирането на демокрацията в България (Кръгла маса). – Политически изследвания, бр. 1–2, (2009), 89–104.

⁸ <<https://alpharesearch.bg/post/740-socialno-demografski-profil-na-glasuvalite-v-izborite-za-evropeiski-parlament.html>> (28 март 2019 г.)

⁹ Големи и средни градове – градове с над 30 000 души; останалата част от областите, съставена от села и малки градове, се определя като селска територия.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Канев, Д. Българските евроизбори 2009. – Политически изследвания, бр. 1-2, (2009), 127–140 [**Kanev, D.** Balgarskite evroizbori 2009. – Politicheski izsledvania, br. 1-2, (2009), 127–140].

Маринов, А. След избори 2009: края на прехода... започва. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, 47–60 [**Marinov, A.** Sled izbori 2009: krayat na prehoda ... zapochva. – V: Izbori 2009: evropeyski, parlamentarni, kmetski, 2010, 47–60].

Тодоров, А. Парламентарните избори 2009: дългосрочни тенденции. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, 33–46 [**Todorov, A.** Parlamentarnite izbori 2009: dalgosrochni tendentsii. – V: Izbori 2009: evropeyski, parlamentarni, kmetski, 2010, 33–46].

Христова-Вълчева, К. Европейски измерения на първите редовни избори за Европейски парламент в България. – В: Избори 2009: европейски, парламентарни, кметски, 2010, 7–16 [**Hristova-Valcheva, K.** Evropeyski izmerenia na parvite redovni izbori za Evropeyski parlament v Balgaria. – V: Izbori 2009: evropeyski, parlamentarni, kmetski, 2010, 7–16].

СЪКРАЩЕНИЯ / ABBREVIATIONS

ЕП – Европейски парламент

НС – Народно събрание

ЕНП – Европейска народна партия

ИР – Избирателен район/райони